

Київський університет імені Бориса Грінченка

Історико-філософський факультет

Кафедра філософії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

_____ О.Б.Жильцов

«21» 01 _____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФСЬКІ СТУДІЇ

для студентів

спеціальності	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітньої програми	072.00.01 «Фінанси і кредит»

Київ – 2021

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02150354
Навчальний відділ
моніторингу якості освіти
Програма № 2785/21

(підпис) _____
(прізвище, ініціал) _____
в _____ у _____ 2021 р.

Розробник:

Овсянкін Л.А. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладач:

Овсянкін Л.А. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка.

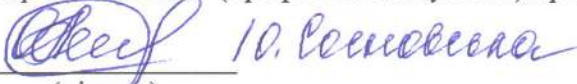
Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії Історико-філософського факультету

Протокол від 21 січня 2020 року № 6

Завідувач кафедри д. філос. н., проф. Додонов Р.О.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 072.00.01 Фінанси і кредит
_____._____.20__ р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми 072.00.01 Фінанси і кредит

(підпис)

Робочу програму перевірено

_____._____._____.20__ р.
Заступник декана Завадський В.М.

Пролонговано:

на 2020/2021 н.р. Додонов Р.О.), «15» травня 2020р., протокол № 5

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

© Овсянкін Л.А., 2020 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	нормативна навчальна дисципліна	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4 / 120	
Курс	3	
Семестр	6	
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, в тому числі:	120	
Аудиторні	42	
Модульний контроль	6	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	42	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни “**ФІЛОСОФСЬКІ СТУДІЇ**” – ознайомити студентів з основними напрямками світової та вітчизняної філософської думки, специфікою розвитку філософії економіки, сучасними тенденціями формування й розвитку світоглядних парадигм, а також виробити вміння критично аналізувати значення соціально-економічних явищ та процесів у житті суспільства.

Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей освітньої програми підготовки:

Загальні компетентності:

Управлінські навички: спроможність організувати власну діяльність та ефективно управляти часом; здатність здійснювати лідерські функції в колективі задля досягнення спільної мети; здатність розробляти та управляти проектами, ставити цілі, приймати і втілювати рішення (ЗК-3).

Координація дій з іншими: здатність виконувати роботу в команді, включаючи здатність взаємодії із колегами та виконання обов’язкової роботи в установлені терміни (ЗК-4).

Громадянська позиція: розуміння закономірностей суспільно-політичного, культурного та економічного розвитку України у світовому співтоваристві, усвідомлення своєї професійної, соціальної, громадянської ролі у цих процесах; усвідомлення особистої відповідальності за колектив, до якого належиш, долю своєї країни (ЗК-8).

Фахові компетентності:

Глибокі професійні знання: здатність продемонструвати знання особливостей поведінки підприємства як виробничоринкової системи на ринку, характер зміни параметрів виробничої функції у короткостроковому та довгостроковому періодах; вміння

прогнозувати на основі стандартних теоретичних і економетричних моделей поведінку економічних агентів, розвиток економічних процесів і явищ на мікро- і макрорівні (ФК-1).

3. Результати навчання за дисципліною

- Знання та розуміння закономірностей функціонування сучасної економіки на макро- та мікрорівні; здатність виявляти тенденції зміни соціально-економічних показників (ПРН-3-2).
- Здійснення роботи з інформацією фінансово-правового характеру для прийняття необхідних рішень; уміння використовувати інформаційні технології у фінансах для виконання практичних завдань у галузі професійної діяльності (ПРН-У-2).
- Виявлення і розуміння змін, які відбуваються на фінансових ринках (ПРН-У-4)
- Здатність пояснити широкий діапазон фінансово-економічних процесів, які відбуваються на підприємстві та в країні (ПРН-У-8).
- Здатність аналізувати фінансові, кредитні та операційні ризики, обирати оптимальні способи управління ризиками (ПРН-У-14).

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семинари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Історія філософської думки							
Тема 1. Філософія, коло її проблем і роль в суспільстві	8	2	2	-	-	-	4
Тема 2. Давня та середньовічна філософія	11	4	2	-	-	-	5
Тема 3. Філософія Нового часу	8	2	2	-	-	-	4
Тема 4. Сучасні філософські течії	8	2	2	-	-	-	4
Тема 5. Зародження філософії господарства	8	2	2	-	-	-	4
Модульний контроль	4						
Разом за змістовим модулем 1	47	12	10		-	-	21
Змістовий модуль 2. Теоретична філософія							
Тема 6. Філософське розуміння світу. Проблема свідомості в філософії	9	2	2	-	-	-	5
Тема 7. Сутність і структура пізнавального процесу	8	2	2	-	-	-	4
Тема 8. Діалектика як методологія пізнання	8	2	2	-	-	-	4
Тема 9. Проблема людини в філософії	8	2	2	-	-	-	4
Тема 10. Економічні аспекти глобальних проблем сучасності	8	2	2				4
Модульний контроль	2						
Разом за змістовим модулем 2	43	10	10	-	-	-	21
Семестровий контроль	30						
Усього годин	120	22	20	-	-	-	42

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

ТЕМА 1. ФІЛОСОФІЯ, КОЛО ЇЇ ПРОБЛЕМ І РОЛЬ В СУСПІЛЬСТВІ (Лекція №1 - 2 год.)

Філософія як особлива форма духовної діяльності людей і одна з форм суспільної свідомості. Предмет філософії та його історичний розвиток. Світогляд, його соціально-історичний розвиток. Структура світогляду і місце в ньому філософських знань. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, філософський, їх особливості.

Поліваріантність проявів філософії як духовного явища: філософія як форма світогляду; форма суспільної свідомості; форма культури; як наука.

Філософія і наука. Філософія і мистецтво. Філософія і політика. Філософія і право. Філософія і ідеологія. Поняття філософського методу. Основні функції філософії. Філософія і сучасність. Постмодерністське розуміння філософії.

ТЕМА 2. ДАВНЯ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНА ФІЛОСОФІЯ (Лекція №2-3 - 4 год.)

Давньоіндійська протофілософія. Ведичний період: самхити (веди), брахмани, араньяки. Тексти Упанішад. Героїка Махабхарати та Рамаїяни. Антиведичні релігійно-філософські школи: джайнізм, буддизм, чарвака, локаята. Теїстика Бхагавадгіти. Класичні індійські філософські системи: санкхья, йога, міманса, веданта, ньяя, вайшешика. Поняття карми як закону морального воздаяння.

Давньокитайська протофілософія. Стародавні літературні пам'ятки «Шу цзин», «Ши цзин», «І цзин». Конфуціанство та його першоджерело «Лунь Юй». Лао-цзи та його «Дао де дзин». Моїзм та «Мо-цзи». Школа легістів та «Хань Фей-цзи».

Виникнення європейської філософії як особливого типу мислення.

Досократична філософія. Мілетська школа: твори Фалеса, Анаксимандра, Анаксімена. Вчення Геракліта Ефеського. Еліати та Елейська школа: твори Ксенофана, Парменіда, Зенона, Меліса. Піфагор та піфагорійці. Натурфілософія Емпедокла та Анаксагора. Давньогрецький атомізм: твори Левкіппа та Демокріта.

Класичний період давньогрецької філософії. Софісти: старші – Протагор, Ксеніад, Горгій, Продік, Гіппій, молодші – Алкідам, Пол, Каллікл, Фразімах.

Філософські системи Сократа, Платона та Арістотеля.

Елліністична філософія. Вчення Епікура. Перипатетики. Академія Платона. Стоїцизм та епікуреїзм.

Римська антична філософія: специфіка та особливості. Римський стоїцизм: вчення Сенеки, Епіктета, Марка Аврелія. Римський епікуреїзм: вчення Тіта Лукреція Кара. Римський скептицизм: вчення Секста Емпірика. Неоплатонізм: вчення Плотіна, Порфирія, Ямвліха, Прокла.

Християнська філософія II-VI ст. Середньовічна патристика: апостольський період; епоха апологетів – Тертуліан, Арнобій, Лактанцій, Климент Олександрійський, Ориген; зріла патристика. Західна патристика: Ієронім, Амвросій Медіоланський, Аврелій Августин. Східна (візантійська) патристика: Василій Великий, Григорій Богослов, Григорій Ниський, Афанасій Олександрійський, Іоан Златоуст, Максим Ісповідник, Іоан Дамаскін, Михаїл Псел, Григорій Палама. «Ареопагітики» Псевдо-Діонісія Ареопагіта.

Середньовічна філософія VII-XIV ст. Схоластика. Схоластичний реалізм: Ансельм Кентерберійський, Гольйом із Шампо, Аврелій Августин. Схоластичний номіналізм: Росцелін, П'єр Абеляр, Беренгард Турський. «Сума теології» Томи Аквінського. Теорія подвійної істини Вільяма Оккама.

«Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона. «Поученіє» Володимира Мономаха.

Арабська середньовічна філософія: аль-Фарабі, Ібн Сіна, Ібн Рушд.

Гуманізм філософії епохи Відродження. Неоплатонічний гуманізм: Ніколай Кузанський, Джордано Бруно, Марсіліо Фічіно, Піко делла Мірандола. «Державець» Ніколо Макіавеллі. Філософія Еразма Роттердамського. «Утопія» Томаса Мора. «Дослідди» Мішеля Монтеня.

«Напучення польському королеві...» Станіслава Оріховського-Роксоляна. «Аристотелівські проблеми або Питання про природу людини» Касіяна Саковича.

ТЕМА 3. ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ (Лекція №4 - 2 год.)

Емпіричний матеріалізм Френсіса Бекона. Дуалізм Рене Декарта. «Левіафан» Томаса Гоббса. Пантеїзм Бенедикта Спінози. Матеріалістичний сенсуалізм Джона Локка. «Монадологія» Готфріда Лейбніца.

Суб'єктивний ідеалізм Джорджа Берклі та Девіда Юма. «Філософські листи» Франсуа Марі Аруе Вольтера. «Система природи» Поля Анрі Гольбаха.

Французька «Енциклопедія» та енциклопедисти: Дені Дідро, Клод Адріан Гельвешій, Поль Анрі Гольбах, Шарль Луї Монтеск'є, Жан-Жак Руссо.

«Сад божественних пісень» Григорія Сковороди.

Іммануїл Кант та його «Критика чистого розуму» та «Критика практичного розуму». Філософія класичного ідеалізму Іоана Готліба Фіхте. Система філософії Фрідріха Шеллінга. Філософська система Гегеля: «Феноменологія духу», «Наука логіка», «Енциклопедія філософських наук», «Філософія права».

Антропологізм філософії Людвіга Фейербаха. Діалектичний матеріалізм Карла Маркса та Фрідріха Енгельса: «Тези про Фейербаха», «Злиденність філософії», «Діалектика природи», «Людвіг Фейербах та кінець німецької класичної філософії».

Артур Шопенгауер та його «Світ як воля та уявлення». «Курс позитивної філософії» Огюста Конта. «Страх і трепет» Сьорена К'єркегора. Філософія життя Фрідріха Ніцше. Інтуїтивізм Анрі Бергсона. Емпіріокритицизм Ернста Маха та Рихарда Авенаріуса. Феноменологія Едмунда Гуссерля. Психоаналіз Зигмунда Фрейда. «Протестантська етика...» Макса Вебера. Прагматизм Чарлза Спенсера Пірса та Вільяма Джемса.

«Філософія серця» Памфіла Юркевича. «Кобзар» Тараса Шевченка. Філософська спадщина Бориса Дмитровича Грінченка.

ТЕМА 4. СУЧАСНІ ФІЛОСОФСЬКІ ТЕЧІЇ (Лекція №5 - 2 год.)

Характерні риси суспільно-політичного життя, науково-технічного прогресу і духовної культури ХХ століття, їх відображення в філософській думці. Критичний перегляд принципів і традицій класичної філософії. Основні філософські напрямки і течії.

Марксизм як соціальна і політична філософія. Соціально-історичні і наукові передумови виникнення філософії К.Маркса і Ф.Енгельса. Концепція діалектичного матеріалізму. Діалектичний матеріалізм Карла Маркса та Фрідріха Енгельса: «Тези про Фейербаха», «Злиденність філософії», «Діалектика природи», «Людвіг Фейербах та кінець німецької класичної філософії». Сутність матеріалістичного розуміння історії. Соціологічні питання марксистської теорії. "Економічна картина" К. Маркса і її зв'язок з принципами нової політичної філософії. Проблема відчуження людини і її розв'язання. Теоретична програма перебудови суспільства. Марксизм і сучасність.

Філософія життя. Антираціоналістичний характер філософії життя. Проблема нерационального: воля, почуття, інтуїція, несвідоме. Тлумачення поняття "життя". Розуміння людини як суб'єкту воління, світу як волі і уявлення в творчості А. Шопенгауера. Проблема волі і ідея надлюдини в філософії Ф. Ніцше. Людське життя як культурно-історичний процес в розумінні В. Дільтея.

Філософська антропологія. Екзистенціалізм як філософія людського існування. Релігійний екзистенціалізм Г.Марселя, К. Ясперса. Атеїстичний екзистенціалізм М. Хайдеггера, А.Камю, Ж.П.Сартра. Людина в умовах відчуження, соціальних криз, "прикордонних ситуацій". Ставлення до віри. Проблема свободи людини і її сутність. Буття людини і буття світу. Проблема життя і смерті. «Смисл та призначення історії» Карла Ясперса. «Буття і час» Мартина Гайдеггера. «Буття і ніщо» та «Екзистенціалізм як гуманізм» Жана-Поля Сартра. «Есе про абсурд» та «Бунтівна людина» Альбера Камю.

Еволюція релігійної філософії в ХХ столітті. Онтологія і гносеологія сучасної релігійної філософії. Ортодоксальна і модерністська течії в релігійній філософії і їх взаємини. Традиційний і оновлений креаціонізм. Сучасне тлумачення доказів буття Бога. Проблема онтологічної і логічної істини. Релігія і наука. Неотомізм. Персоналізм. Рішення проблеми людини і суспільства.

Причини посилення ірраціоналістичних настроїв в філософії. З.Фрейд і його школа. Структура психіки: "Воно", "Я", "Зверх Я" і їх взаємодії. Тотем і табу. "Комплекс Едіпа". Поняття лібідо і сублимації. Ерос і танатос. Людина і культура, індивідуальна і масова психологія з точки зору психоаналізу. А.Адлер і ідея комплексу неповноцінності. Архетипи К.Г. Юнга. В. Райх як засновник фрейдомарксизму. "Гуманістичний психоаналіз" Е. Фромма.

Історичні умови виникнення позитивістської філософії. Вчення О. Конта. Загальні риси "першого позитивізму". Вплив поглядів Г. Спенсера на позитивізм. Характеристика емпіріокритицизму. Неопозитивізм. Основні ідеї представників Віденського гуртка. Філософія лінгвістичного аналізу Л.Вітгенштейна. Течія "загальної семантики". Принципи верифікації і фальсифікації. Постпозитивізм і його представники: К.Поппер, Т.Кун, Лакатос, П.Фейербах. «Структура наукових революцій» Томаса Куна

Загальна проблема і історичні коріння герменевтики. Проблеми герменевтики в творчості М. Хайдеггера. Онтологічна герменевтика Г. Гадамера. «Істина та метод» Ганса-Георга Гадамера. Онтологічно-гносеологічна герменевтика П. Рікера. «Існування і герменевтика» та «Людина як предмет філософії» Поля Рікера.

Філософська антропологія Макса Шелера. «Я та Ти» Мартина Бубера. «Структурна антропологія» Клода Леві-Стросса. «Феномен людини» П'єра Тейяра де Шардена. «Втеча від свободи» та «Мати чи бути» Еріха Фромма «Слова і речі» та «Історія сексуальності» Мішеля Фуко. Трансцендентальна семіотика Карла-Отто Апеля. Постструктуралізм Жака Дерріда. «Прагматизм, релятивізм та ірраціоналізм» Річарда Рорті. «Людські якості» Ауреліо Печчеї.

ТЕМА 5. ЗАРОДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ГОСПОДАРСТВА (Лекція №6 - 2 год.)

Господарство як предмет філософського аналізу. Філософія економіки як наука про сутність економічного буття людини та соціуму. Історіософія господарства. Еволюція розвитку товарно-грошових відносин. Античні мислителі про сутність праці та господарства: Ксенофонт, Платон, Арістотель. Еволюція розвитку виробничих відносин. Античне розуміння праці як складової економіки. Погляди Ксенофонта на економіку і працю. «Домоустрій» («Ойкономія») і «Кіропедія». Характеристика рабовласницького господарства. Ксенофонт про відмінність між розумовою та фізичною працею.

Економічні погляди Платона. «Політика» і «Нікомахова етика». Платон про ідеальну державу та господарство. Поділ праці як підстава соціального поділу суспільства. Арістотель про економіку та рабство. Економіка та хрематистика. Вирішення проблем рабовласництва у Стародавньому Римі. Марк Катон про землеробство.

Господарське богослов'я західноєвропейського середньовіччя. Християнська концепція праці. Фома Аквінський про поділ праці як основу соціальної ієрархії феодального суспільства, про справедливу ціну та справедливий прибуток. Праця як служіння, як покаяння та прощення.

Філософсько-антропологічні принципи господарювання за доби Відродження та Реформації. Вплив протестантизму на зародження духу підприємництва. М. Лютер та Ж. Кальвін про обраність до спасіння та моральне виправдання прагнення до збільшення багатства.

Соціальні утопії Томаса Мора і Томмази Кампанелли. Філософські принципи класичної економіки XVIII ст. Нова економічна ідеологія Вільяма Петті, П'єра Буагільбера, Франсуа Кене, Давіда Рікардо. Вчення Адама Сміта про примноження багатства націй. Етичний кодекс Б. Франкліна.

Філософсько-господарська думка XIX-XX ст. Дж. Міль про «економічну людину». Філософсько-економічні ідеї К. Маркса. Трудова теорія вартості К. Маркса та Ф. Енгельса. Відчуження праці як соціальний феномен. Проблема подолання приватної власності та її вирішення.

Новітня філософія господарювання. Концепція саможертвності В. Зомбарта. О. Шпенглер про працю людини як обов'язок. М. Вебер про визначальну роль духовно-релігійних факторів у світовій історії. «Протестантська етика і дух капіталізму», «Господарська етика світових релігій».

«Філософія господарства» С.М. Булгакова. Господарство як феномен духовного життя людини. Прагнення до багатства як життєве призначення людини і служіння Богу. Зростання народного багатства як шлях подолання бідності.

Концепція постіндустріального суспільства Д. Белла та Е. Тоффлера. «Третя хвиля» як нова технологічна революція. Роль світового співробітництва у вирішенні глобальних економічних проблем людства. Ф. Фукуяма «Довіра: соціальні чесноти і шлях до процвітання». Економічний прогрес як нагорода суспільству за внутрішню гармонію. Значення людського капіталу у господарському та соціальному житті.

Постмодерн: сучасні господарські концепції та їх парадигмальне коріння. Знаково-символічна умовність сучасного суспільства споживання. Концепція «суспільства спектаклю» Г. Дебора. Ж. Бодрийяр про суспільство споживання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ТЕОРЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

ТЕМА 6. ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ СВІТУ. ПРОБЛЕМА СВІДОМОСТІ В ФІЛОСОФІЇ (Лекція №7 - 2 год.)

Зміст категорії буття. Філософська ретроспектива поняття „буття”. Розуміння буття в європейській та східній традиції. Буття і небуття. Основні форми буття. Буття речей, процесів, і станів "першої" природи. Буття "другої" природи. Світ як сукупна реальність, єдність природи і людини, матеріального світу і людського духу. Буття людини в світі природи. Специфіка людського буття. Буття духовного (ідеального) і його форми (індивідуальне і об'єктивоване духовне). Буття соціального як єдність індивідуального і суспільного буття.

Проблема субстанції. Монізм і плюралізм. Матеріалістичний і ідеалістичний монізм. Формування науково-філософського поняття матерії. Фундаментальна роль категорії матерії в системі філософського матеріалізму. Методологічне значення цього поняття для пізнання природи, суспільства, практичної

діяльності. Сучасна наука про складну систему організацію матерії. Основні рівні організації неживої та живої природи. Суспільство як вищий рівень організації матерії. Філософія про різноманітність та єдність світу.

Поняття руху. Стійкість та мінливість, переривчатість та непереривчастість як характеристики руху. Рух і розвиток. Основні форми руху, їх співвідношення, якісна специфіка і взаємозв'язок. Сучасна наука і проблема класифікації руху. Єдність матерії і руху. Простір і час. Субстанціональна та реляційна концепції простору і часу. Специфіка властивостей простору і часу в неживій, живій природі і суспільних процесах.

Проблема свідомості в філософії. Генезис свідомості. Відображення як загальна властивість матерії. Розвиток форм відображення. Відображення в живій та неживій природі. Відображення і інформація. Свідомість як вища форма відображення і форма регулювання людською діяльністю.

Суспільна природа свідомості. Роль праці і спілкування у виникненні свідомості. Свідомість і мова. Знаково-символічні системи.

Основні властивості свідомості. Свідомість як суб'єктивний образ об'єктивного світу. Проблема ідеального. Структура свідомості: компонентна, рівнева. Свідомість і емоції. Свідоме і підсвідоме. Свідомість і інтуїція. Самосвідомість і її форми. Сутність рефлексії.

ТЕМА 7. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПІЗНАВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ (Лекція №8 - 2 год.)

Поліваріантність підходів до проблеми пізнання в історії філософії. Теорія пізнання як філософська дисципліна. Пізнання як особливий вид діяльності. Суспільна природа пізнання. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Чуттєвий рівень пізнання. Форми чуттєвого рівня. Раціональний рівень пізнання як якісно-новий ступінь відображення дійсності. Форми раціонального пізнання: поняття, судження, умовивід. Єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні. Сенсуалізм і раціоналізм. Знання і віра. Проблеми сучасної епістемології.

Проблема істини в філософії. Концепції істини: кореспондентська, когерентна, прагматична. Об'єктивність істини. Абсолютна і відносна істина.

Праксіологічні аспекти істини. Істина як процес. Конкретність істини. Проблема істини в юриспруденції. Істина і омана. Істинність і правильність. Догматизм і релятивізм. Нові реалії сучасної гносеологічної парадигми. Постмодерністський дискурс. Нарративістика. Співвідношення наукових та позанаукових форм знання.

Наука як соціальна сила. Наукове пізнання і його специфічні ознаки. Будова і динаміка наукового пізнання. Динаміка розвитку науки. Етапи розвитку: класика, некласика, постнекласика. Особливості розвитку постнекласичної науки.

Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Факт як одиниця емпіричного рівня наукового пізнання. Форми теоретичного рівня наукового пізнання: ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.

Філософські методи. Загальнонаукові, частковонаукові методи. Методи міждисциплінарного дослідження. Загальнологічні методи пізнання. Спеціальні методи.

Наукові методи емпіричного рівня пізнання: споглядання, вимір, експеримент. Методи теоретичного рівня пізнання: формалізація, аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод мисленнєвого експерименту.

Використання методів наукового пізнання у професійній діяльності.

ТЕМА 8. ДІАЛЕКТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ПІЗНАННЯ (Лекція №9 - 2 год.)

Діалектика як вчення про універсальні зв'язки, зміни, розвиток. Дискурс щодо визначення діалектики. Історичні форми діалектики. Принципи діалектики. Ідея розвитку. Ознаки розвитку і його форми. Об'єктивна діалектика.

Поняття закону. Основні закони діалектики. Суперечливість пізнання. Суперечливість як джерело розвитку. Діалектика єдності і боротьби протилежностей. Основні типи суперечностей. Якість і кількість. Діалектика якісних і кількісних змін. Міра. Стрибок. Еволюція і революція. Зв'язок етапів розвитку. Діалектика заперечення.

Категорії діалектики. Універсальні зв'язки: одиничне, особливе і загальне, явище і сутність. Структурні зв'язки: частина і ціле, зміст і форма. Упорядкованість буття: структура, система, елемент. Зв'язки і детермінації: причина і наслідок, випадковість і необхідність, можливість і дійсність. Метафізика, софістика, еклектика як альтернативи діалектики.

ТЕМА 9. ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ (Лекція №10 - 2 год.)

Людина як об'єкт філософського аналізу. Людина, індивід, особистість. Потреби і інтереси. Сутність людини. Праця і мова - фактори становлення й розвитку людини

Роль соціального середовища в формуванні особистості. Поняття соціальної норми. Інтеріоризація суспільних відносин, культури, в процесі виховання і діяльності. Життєва позиція особистості.

Особистість як об'єкт і суб'єкт суспільного життя. Роль суспільного поділу праці і приватної власності у формуванні особистості. Права і обов'язки особистості: теорія і реальність. Соціальна роль як важливий фактор формування особистості. Проблема індивідуалізму. Об'єктивні і суб'єктивні основи конформізму. Всебічний розвиток особистості як її гуманістичний ідеал. Ціннісне орієнтування людини. Цінності як визначальні характеристики людського буття. Людина в системі цінностей. Структура цінностей. Цінність як ядро духовного світу людини. Проблема суб'єктивного вибору. Цінність і ціль. Цінність і життєвий смисл. Цінність як регулятор поведінки людини Філософське розуміння відчуження: причини, сутність, історичні форми. Свобода як процес зняття відчуження.

Діалектика історичної необхідності і свободи особистості в суспільному розвитку. Необхідність свободи вибору. Свобода і відповідальність. Творчість як засіб самореалізації людини. Смисл буття і сенс життя людини.

ТЕМА 10. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ (Лекція №11 - 2 год.)

Поняття глобальних проблем сучасної цивілізації. Об'єктивний характер глобальних економічних проблем. Універсальні проблеми політичного і соціально-економічного характеру. Глобальна енергетична, продовольча, сировинна та ресурсна проблеми. Глобальні проблеми соціального характеру – демографічна, міжнаціональних та міжконфесійних відносин, демократії, духовності, охорони здоров'я, корупції, безробіття, організованої злочинності тощо. Глобальні проблеми інформаційного характеру. Глобальні проблеми технологічного характеру – «високої» технологізації виробництва, освіти, управління тощо. Глобальні проблеми науково-інтелектуального характеру (інтеграції науки, кризи освіти). Глобальні проблеми змішаного типу – війни і миру, міжнародного тероризму, культури та цивілізації. Концепція сталого розвитку України в умовах глобалізації.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	6	6	5	5
2	Відвідування семінарських занять	1	5	5	5	5
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	5	25	5	25
4	Робота на практичних (семінарських) заняттях	10	5	50	5	50
5	Індивідуальне завдання	30	-	-	-	-
6	Опрацювання фахових видань	10	-	-	-	-
7	Написання реферату	15	-	-	-	-
8	Виконання модульної контрольної роботи	25	2	50	1	25
9	Виконання тестового контролю	10	-	-	-	-
10	Лабораторне заняття (допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-
11	Творча робота (в т.ч. есе)	20	-	-	-	-
	Разом:	-	-	136	-	110
	Максимальна кількість балів: 246					
	Розрахунок коефіцієнта: $60/246 = 0,243$					

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Самостійна робота – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом. Упровадження в практику навчальної програми різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації навчального процесу шляхом подолання протиріч між трансляцією знань і їх засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики.

Мета самостійної роботи студентів:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;
- формування умінь і навичок самостійної розумової праці;
- розвиток морально-вольових зусиль;
- формування в студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань як

необхідної умови професійного становлення.

Завдання самостійної роботи студентів:

- навчання студентів самостійно працювати з різними джерелами інформації;
- творче сприйняття і осмислення навчального матеріалу;
- формування навичок щоденної навчальної самостійної роботи.

Зміст самостійної роботи полягає в таких положеннях:

- самостійне вивчення теоретичних, історичних і науково-практичних тем;
- самостійна робота з джерелами та літературою з метою кращого засвоєння програмного

матеріалу;

- підготовка наукових повідомлень, інформаційних довідок;

– підготовка вибіркового дослідного завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розроблення пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою;

- презентація та захист результатів виконання вибіркового дослідницького завдання.

Самостійна робота студентів повинна забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;
- володіння розумовими процесами;
- мобільність і критичність мислення;
- володіння засобами обробки інформації;
- здібність до творчої праці.

Критерії оцінювання – кожна робота оцінюється у 5 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань	2 бали
2	Повнота використання рекомендованої літератури	1 бали
3	Обґрунтування висновків	0,5 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
5	Обсяг виконаної роботи	0,5 бал

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль 1			
1	В контексті першої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно віднайти цитати видатних філософів про людину та суспільство і надати письмові коментарі з викладенням власної світоглядної позиції.	4	5
2	В контексті другої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою.	5	5
3	В контексті третьої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою та надати письмові коментарі на запропоновані питання.	4	5
4	В контексті четвертої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою.	4	5
5	В контексті п'ятої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою та виконати творчі завдання з викладенням власної світоглядної позиції.	4	5
Змістовий модуль 2			
6	В контексті шостої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою та виконати творчі завдання з викладенням власної світоглядної позиції.	5	5
7	В контексті сьомої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою та виконати творчі завдання з викладенням власної світоглядної позиції.	4	5
8	В контексті восьмої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою та сформулювати приклади прояву законів діалектики.	4	5
9	В контексті дев'ятої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою та виконати творчі завдання з викладенням власної світоглядної позиції.	4	5
10	В контексті десятої теми студенти, використовуючи рекомендовану літературу, повинні самостійно опрацювати першоджерела за заявленою тематикою та запропонувати проєкт економічної моделі України майбутнього з викладенням власної світоглядної позиції.	4	5
Разом		42	50

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Оцінка за кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, за виконання індивідуальних самостійних завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- а) *Методи усного контролю*: робота в малих групах, інтерактивні презентації, індивідуальний контроль, брифінг, дискусія, розгляд проблемних питань, фронтальне (комбіноване) усне опитування, колоквиум, ігрові ситуації, контрольна співбесіда з проблеми модуля, тренінг, підбір власної бібліотеки, складання тез.
- б) *Методи письмового контролю*: вхідні тести, практикум, контрольна робота, розробка графіків, таблиць, схем, діаграм, презентація особистого проекту, міні-диктант з визначення термінів, контрольна робота, творчі (дослідницькі) завдання, підготовка письмових відповідей на проблемні питання.
- в) *Комп'ютерного (дистанційного) контролю*: мережеве навчання, консультаційного форуму, практичних робіт в асинхронному режимі, навчального проекту (моделювання політичного процесу чи явища) в синхронному режимі, хмарні технології, заняття з представленням знань та умінь моделі кореспондентського навчання, проект з залученням SMART- технологій.
- г) *Методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти дисципліни (п. 7), де зазначено види контролю і кількість балів за видами. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у європейську (ECTS) шкалу подано нижче у таблицях.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№	Вид діяльності	Кількість балів
1	Усна відповідь на семінарському занятті/ письмова відповідь на практичному занятті	0-10 (разом 100)
2	Відвідування лекцій	0-1 (разом 11)
3	Відвідування семінарських занять	0-1 (разом 10)
4	МКР	0-25 (разом 50)
5	Самостійна робота	0-5 (разом 50)
Підсумковий бал		0-221
Коефіцієнт		0,271

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік. *Методи письмового контролю*: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- *Комп'ютерного контролю*: тестові програми.
- *Методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;

- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

6.5 Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Філософія та її місце в системі знань. Основне питання філософії.
2. Світогляд, його сутність та структура. Історичні типи світогляду.
3. Зародження філософії в стародавній Індії та Китаї.
4. Зародження античної філософії. Докласичний період.
5. Класичний період античної філософії. Філософські системи Сократа, Платона, Арістотеля.
6. Філософія еллінізму.
7. Давньоримський період античної філософії.
8. Схоластика як тип філософствування в Середньовіччі.
9. Боротьба реалізму та номіналізму в епоху Середньовіччя.
10. Ренесанс європейської культури та філософії.
11. Антропоцентризм та пантеїзм філософії епохи Відродження.
12. Емпіризм філософії Нового часу, її матеріалістичний та атеїстичний характер.
13. Раціоналізм та сенсуалізм новоєвропейської філософії.
14. Філософія Просвітництва.
15. Українська філософія середніх віків та Нового часу.
16. Німецька класична філософія.
17. Ірраціоналізм та позитивізм в європейській філософії XIX століття.
18. Філософія екзистенціалізму.
19. «Лінгвістичний поворот» в філософії XX століття.
20. Аналітична філософія.
21. Сучасна філософська антропологія.
22. Філософія структуралізму та герменевтики.
23. Філософія постмодернізму.
24. Українська філософія XIX-XX століть.
25. Сутність філософського вчення про буття та форми його прояву.
26. Поняття «матерії» в філософії. Сучасна наукова картина світу.
27. Філософський зміст понять «простору» та «часу». Категорія «рух» в філософії.
28. Філософське вчення про зв'язки та розвиток. Поняття «закону» в філософії.
29. Закони діалектики та їх характеристика.
30. Проблема людини в різних філософських парадигмах. Сенс життя та місце людини в світі.
31. Філософські проблеми антропосоціогенезу. Біологічне та соціальне в людині.
32. Особистість як суб'єкт суспільства, її соціальні риси та потреби.
33. Відображення як загальна властивість матерії та його форми.
34. Біологічні та соціальні передумови виникнення та розвитку свідомості.
35. Структура та функції свідомості. Мислення та мова.
36. Суспільна свідомість та її види.
37. Проблема пізнання в філософії. Діалектичний характер пізнавального процесу.
38. Діяльність людини. Структура діяльності. Практика як спосіб освоєння світу.
39. Філософське вчення про істину та її критерії. Діалектика абсолютної та відносної істини.
40. Філософія про методи і форми пізнавального процесу. Поняття теорії. Сутність наукового дослідження.
41. Поняття суспільства та його структура. Філософські концепції суспільства.

42. Соціальні процеси та соціальне пізнання.
43. Економічна сфера життєдіяльності суспільства. Філософія економіки як наука про сутність економічного буття людини та соціуму.
44. Господарство як важливий феномен людського життя. Античні мислителі про сутність праці та господарства в епоху рабовласництва.
45. Середньовічне уявлення про працю та призначення людини.
46. Зародження капіталізму та нове розуміння сутності економічної діяльності. Теорія А. Сміта про "невидиму руку" ринку.
47. Економічне вчення К. Маркса: трудова теорія вартості, теорія капіталу та додаткової вартості, поняття "відчуження".
48. Новітня філософія господарювання. Постмодерн як сучасна господарська концепція.
49. Соціальна сфера життя суспільства. Основні форми соціального буття людини: сім'я, етнос, клас.
50. Політико-правова сфера життєдіяльності суспільства. Держава, її форми та функції.
51. Філософія культури. Дихотомія культури та цивілізації.
52. Мораль, релігія, мистецтво як особливі сфери взаємодії людей в суспільстві.
53. Глобальні проблеми сучасної цивілізації та їхня класифікація.
54. Специфіка економічної глобалізації. Позитивні та негативні наслідки економічної глобалізації.
55. Базові проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації та напрями їхнього вирішення.

6.6 Шкала оцінювання

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 120 год., із них: лекції – 22 год., семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 42 год., модуль. контр. – 6 год., семестр. контр. – 30 год.

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1. Історія філософської думки (136 балів)					Змістовий модуль 2. Теоретична філософія (110 балів)				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Лекції (теми, бали)	Лекція №1. Філософія, коло її проблем і роль в суспільстві (1 бал)	Лекція №2-3. Давня та середньо- вічна філософія (2 бали)	Лекція №4. Філософія Нового часу (1 бал)	Лекція №5. Сучасні філософські течії (1 бал)	Лекція №6. Зародження філософії господар- ства (1 бал)	Лекція №7. Філософ- ське розуміння світу. Проблема свідомості в філосо- фії (1 бал)	Лекція №8. Сутність і структура пізнаваль- ного процесу (1 бал)	Лекція №9. Діалектика як методологія пізнання (1 бал)	Лекція №10. Проблема людини в філософії (1 бал)	Лекція №11. Економічні аспекти глобальних проблем сучасності (1 бал)
Семінари	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Семінарські заняття (теми, бали)	Філософія, коло її проблем і роль в суспільстві (10+1 бал)	Давня та середньо- вічна філософія (10+1 бал)	Філософія Нового часу (10+1 бал)	Сучасні філософські течії (10+1 бал)	Зародження філософії господар- ства (10+1 бал)	Філософ- ське розуміння світу. Проблема свідомості в філосо- фії (10+1 бал)	Сутність і структура пізнаваль- ного процесу (10+1 бал)	Діалектика як методологія пізнання (10+1 бал)	Проблема людини в філософії (10+1 бал)	Економічні аспекти глобальних проблем сучасності (10+1 бал)
Самостійна робота	Самостійна робота до першої теми (5 балів)	Самостійна робота до другої теми (5 балів)	Самостійна робота до третьої теми (5 балів)	Самостійна робота до четвертої теми (5 балів)	Самостійна робота до п'ятої теми (5 балів)	Самостійна робота до шостої теми (5 балів)	Самостійна робота до сьомої теми (5 балів)	Самостійна робота до восьмої теми (5 балів)	Самостійна робота до дев'ятої теми (5 балів)	Самостійна робота до десятої теми (5 балів)
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 1 (25 балів)			МКР 2 (25 балів)		МКР 3 (25 балів)				
Семестровий контроль	екзамен									

8. Рекомендовані джерела

Першоджерела:

1. Аквинский Ф. Сумма теологии. – М.: Ника-Центр, 2017. – 544 с. – Режим доступу: <https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-teologii-tom-1/>
2. Арістотель. Нікомахова етика / Пер. з давньогр. В. Ставнюк. – К.: Аквілон-плюс, 2002. – 480 с. // http://ae-lib.org.ua/texts/aristoteles_nicomachean_ethics_ua.htm
3. Арістотель. Політика / Пер. с древнегреч. С.А. Жебелева // Арістотель. Сочинения: В 4 т. Т. 4. – М.: Мысль, 1983. – С. 376–644. // <http://grachev62.narod.ru/aristotel/contents.html>
4. Беседы и суждения Конфуция. – СПб.: Кристалл, 1999. – 1120 с. // <http://lunyu.ru/>
5. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция. – М.: Рипол Классик, 2016. – 320 с. – Режим доступу: http://loveread.ec/read_book.php?id=72978&p=1
6. Булгаков С.Н. Философия хозяйства. – М.: Наука, 1990. – С. 213–261.
7. Бэкон Ф. Новый Органон // Соч., в 2-х т.- Т.2. – М.: Мысль, 1991. – Т.1.// <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000451/index.shtml>
8. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – С. 526–537.
9. Габермас Ю. Структурні перетворення суспільної відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство: Пер з нім. – Львів: Літопис, 2000. – 318 с. // http://pidruchniki.ws/1393051837774/filosofiya/yurgen_gabermas_nar_1929.
10. Гегель Г.В.Ф. Наука логіки // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 99–112. // http://pidruchniki.ws/1298010837678/filosofiya/georg_vilgelm_fridrih_gegel_1770-1831#343
11. Гегель. Феноменологія духу // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 480–490. // http://pidruchniki.ws/1663111637758/filosofiya/filosofiya_duhovnist#467
12. Гельвецій К.А. Об уме. // Соч. в 2-х т. – М.: Просвещение, 1973. – С. 148-154. // http://philofiot.narod.ru/Helvetciy_4.htm
13. Гидденс Э. Устройство общества. – М.: Академический проект. – 2005. – 528 с. // http://yanko.lib.ru/books/sociology/giddens-ustroen_objestva-a.htm
14. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. – М.: Наука, 1965. – 600 с. <http://lib.ru/FILOSOF/GOBBS/leviafan.txt>
15. Дебор Г. Общество спектакля. – М.: Логос, 2000. – 134 с.
16. Декарт Р. Метафізичні роздуми. – К.: Основи, 2000. – С. 7–70. // <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dekart/index.html>
17. Зиммель Г. Философия труда // Зиммель Г. Избранное. В 2-х т. – М.: Юрист, 1996. – Т. 2. – С. 466–485.
18. Кант И. Критика чистого разума // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 113–122. // http://pidruchniki.ws/1652020537681/filosofiya/immanuyil_kant_1724-1804#200
19. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество, культура. [пер. Б.Э. Верпаховского]. – М.: Государственный институт. Высшая школа экономики, 2000. – 607 с. // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/index.php
20. Козловський П. Постмодерна культура // Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрями (Хрестоматія). – К.: Либідь, 1996. – С.245–294. // https://chtyvo.org.ua/authors/Koslowski_Peter/Postmoderna_kultura/
21. Лейбниц Г. Монадология. // Соч. в 4-х т. М.: Просвещение, 1983, т. 1. – С.12-26 // <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000493/index.shtml>
22. Локк Дж. Два трактата про врядування // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 561–573. // http://pidruchniki.ws/1886031337773/filosofiya/dzhon_lokk_1632-1704#597
23. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого: Пер. с нем. – М.: Интербук, 1990. – 301 с. // <http://nietzsche.ru/works/main-works/zaratustra/antonovsky/>

24. Мак'явеллі Н. Державець // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 549–560. // http://pidruchniki.ws/1514020537768/filosofiya/filosofiya_politiki#330
25. Маркс К. Капітал. Т.1. Кн.1 [Електронний ресурс] – М.: Просвещение, 1933. – 900 с. – Режим доступу: <https://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital1/index.html>
26. Мизес фон Л. Человеческая деятельность. Трактат по экономической теории. – М.: Экономика, 2000. – 878 с.
27. Платон. Диалоги: пер. з давньогрец. – Х.: Фоліо, 2008. – 349 с. // <https://chtyvo.org.ua/authors/Plato/Dialohy/>
28. Платон. Законы. - М.: АСТ, 2020. - 704 с. - Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/plato01/30zak01.htm>
29. Платон. Держава. - К.: Основи, 2000. - 355 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm>
30. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги: В 2 т. – К.: Основи, 1994. – Т.2.– 494 с. // https://shron1.chtyvo.org.ua/Popper_Karl/Vidkryte_suspilstvo_ta_oho_vorohy_Tom_1.pdf?
31. Роттердамський Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди / Пер. з лат. В. Литвинова, Й. Кобова. – К.: Основи, 1993. – С. 13–106. // http://ae-lib.org.ua/texts/erasmus_fool_ua.htm
32. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права. – К.: Port-Royal, 2001. – 583 с. // <http://litopys.org.ua/rousseau/rous.htm>
33. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм // Сумерки богів. – М.: Политиздат, 1989. – С. 319–344. // <http://darkelly.info/work/PD/sartr.ukr.pdf>
34. Сорокін П. Соціальна стратифікація і мобільність. Соціальна і культурна мобільність // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С.444–456// http://pidruchniki.ws/15660212/sotsiologiya/sotsialna_stratifikatsiya_mobilnist
35. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. - К.: Наш формат, 2018. - 722 с.
36. Спиноза Б. Етика // Сочинения. В 2-х томах. Т.1. – СПб.: Наука, 1999. – 489 с. // <http://caute.tk/ethica/index.html>
37. Тоффлер Е. Третя хвиля // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С.275-334. – Режим доступу: https://docs.google.com/viewer?url=http://www.ukrcenter.com/!FilesRepository/Literature%5C_Upload_3/30d872b6-e593-43d4-87db-a40cbd6a90bf.pdf
38. Тоффлер Э. Революционное богатство / Элвин Тоффлер, Хейди Тоффлер. – М.: АСТ Москва, 2008. – 569 с.
39. Фейербах Л. Фрагменти до характеристики моєї філософської біографії // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 250–260. // https://pidru4niki.com/1151051337706/filosofiya/lyudina_predmet_filosofskogo_osyagnennya#855
40. Фрейд З. Я та Воно // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С.293–302. // https://pidru4niki.com/1299101037715/filosofiya/zigmund_froyd_1886-1939#62
41. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. – К.: Основи, 1998. – 709 с. // http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Vstup_do_psykhoanalizu.pdf
42. Фромм Э. Искусство любить // Фромм Э. Психоанализ и религия; Искусство любить; Иметь или Быть?: Пер. с англ. – К.: Ника-Центр, 1998. – С.97–186. // http://royallib.ru/read/fromm_erih/iskusstvo_lyubit.html#0
43. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.: Прогресс, Универс, 1995. – 253 с. // http://royallib.ru/read/fromm_erih/begstvo_ot_svobodi.html#0
44. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и сотворение благоденствия // Неприкосновенный запас. – 2002. – №2. – Режим доступу: <https://magazines.gorky.media/nz/2001/2/doverie-soczialnye-dobrodeteli-i-sotvorenien-blagodenstviya.html>
45. Хайек Ф.А. Познание, конкуренция и свобода. – СПб.: Пневма, 1999. – 288 с.
46. Цицерон Марк Туллий. Диалоги. – М.: Ладомир; Наука, 1994. // <http://ancientrome.ru/antlitr/cicero/phil/republ1-f.htm>
47. Шеллинг Ф. Про відношення реального та ідеального в природі // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 194–205. // http://pidruchniki.ws/1494051137695/filosofiya/fridrih_shelling_1775-1854#623

Основна література:

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручн. для вищ. навч. закл. / В.П. Андрущенко, Л.В. Губерський, М.І. Михальченко. – Вид. 4-те, ви-пр. та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 552 с.
2. Антисери Д., Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней. Античность и Средневековье (1-2) [Електронний ресурс] – СПб.: Пневма, 2003. – 688 с. – Режим доступу: http://yanko.lib.ru/books/philosoph/reale_antiseri-1-2_tom-antic-srednevekovie-2003-81.pdf
3. Арутюнов В. Х., Свінціцький В. М. Філософія глобальних проблем сучасності: Навч. посіб. [Електронний ресурс] – К.: КНЕУ, 2003. – 90 с. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-144.html>
4. Беккер Г. Стенли. Экономический взгляд на жизнь. Нобелевская лекция. // Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории. – М.: ГУВШЭ, 2003 – С. 582–614.
5. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія. [Електронний ресурс]. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 648 с. – Режим доступу: http://www.studmed.ru/bichko-ak-bichko-v-tabachkovskiy-vg-yaroshovec-v-flosofya_b40f9fede48.html
6. Введение в философию: Учеб. пособ. для вузов [Електронний ресурс] / Под ред. И.Т.Фролова. – М.: Республика, 2003 – 623 с. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s01/z0001072/st000.shtml>
7. Глушко Т. П. Філософія економіки у структурі сучасної гуманітарної освіти: монографія. – К.: Науковий світ, 2008. – 212 с.
8. Історія філософії: Підручник [Електронний ресурс] / За ред. В.І. Ярошовця. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 774 с. – Режим доступу: https://www.studmed.ru/yaroshovec-v-bichko-v-bugrov-va-ta-n-storya-flosofyi_f36b635662a.html
9. Ковальчук В.М. Світова економіка: її історія та дослідники: навч. посіб. / В.М.Ковальчук. – К.: Центр учбової літератури, 2021. – 632 с.
10. Кремень В. Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. [Електронний ресурс] – К.: Книга. – 2005. – 528 с. – Режим доступу: <https://kafedrafil.files.wordpress.com/2012/09/kremen.pdf>
11. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу. – К.: Темпора, 2021. – 324 с.
12. Муза Д.Е. Введение в глобалистику: учеб. пособ./ Д.Е. Муза. – Донецк: Изд-во «Ноулидж», 2010. – 240 с. - Режим доступу: <https://uchebilka.ru/ekonomika/78/index.html>
13. Муза Д.Е. Информационное общество: притязания, возможности, проблемы. Философские очерки [монография]/ Д.Е. Муза. – Днепропетровск: Адверта, 2013. – 144с.
14. Попов В. Ю. Філософія: навч.-метод. посіб. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – 220 с.
15. Рижак Л.В. Філософія як рефлексія духу. Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 640 с
16. Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрями (Хрестоматія) [Електронний ресурс]. – К.: Ваклер, 1996. – 427 с. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Liakh_Vitalii/Suchasna_zarubizhna_filosofia_Techii_i_napriamky_Khrestomatia/
17. Таран В. О., Зотов В. М., Резанова Н. О. Соціальна філософія: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Taran_Volodymyr/Sotsialna_filosofia.pdf
18. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Хрестоматія (розділи 1-4) [Електронний ресурс] / В.П. Андрущенко, Г.І.Волинка, Н.Г. Мозгова та ін. за ред. Г.І. Волинка. – К.: Каравела, 2009. – 376 с. – Режим доступу: http://www.kph.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=140%3A2010-05-18-21-29-01&Itemid=6
19. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): Навч. посібник [Електронний ресурс] / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с. – Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/filosofiyagubersk.pdf
20. Фюрст М. Філософія. – К.: Дух і Літера, 2019. – 235 с.

Додаткова література:

1. Богачев А. Блага цивілізації // Філософська думка, 2014. – № 1. – С.43-50. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
2. Гарнцев М. Проблема самосознания в западноевропейской философии (от Аристотеля до Декарта) [Электронный ресурс]. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 216 с. – Режим доступу: <http://nashaucheba.ru/v50916/?download=file>
3. Гайденок П.П. Парадоксы свободы в учении Фихте [Электронный ресурс] – М.: Наука, 1990. – 178 с. – Режим доступу: <http://psylib.ukrweb.net/books/gaidp01/>
4. Гильдебранд Д. Що таке філософія: Пер. з англ. [Электронный ресурс] – Львів: Колесо, 2008. – 244 с. – Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer?url=http://www.ukrcenter.com/!FilesRepository/Literature%5CUpload3//2d45a14a-dff4-4157-8a1e-29a95c0f0c65.pdf>
5. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения [Электронный ресурс] – М.: Мысль, 1980. – 245 с. – Режим доступу: http://mts.edu.27.ru/biblio/Phil/colection/pdf/1980_gorfunkel.pdf
6. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия [Электронный ресурс] – М.: Мысль, 1986. – 332 с. – Режим доступу: http://www.mts.edu.27.ru/biblio/Phil/colection/pdf/1986_gulyga.pdf
7. Доброхотов А.А. Данте Алигьери. [Электронный ресурс] – М.: Мысль, 1990. – 208 с. – Режим доступу: <http://www.belpaese2000.narod.ru/Teca/Tre/00Scan/dobro0.htm>
8. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. – М.: Логос, 2000. – 304 с.
9. Лист Ф. Национальная система политической экономии. - М.: Социум, 2016. - 456 с.
10. Петрушенко В.Л. Історія світової філософії. Фундаментальні проблеми філософії: Навч. посіб. [Электронный ресурс] – Львів: НУ «ЛП», 2001. – Режим доступу: <http://ukrcenter.com/Література/53489/Віктор-Петрушенко>
11. Русин М.Ю., Огородник І.В. Історія української філософії: Навч. посіб. [Электронный ресурс] – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 591 с. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-155.html>
12. Сабадаш Ю. С. Гуманізм як феномен італійської культури : монографія. [Электронный ресурс] – К.: ДАКККиМ, 2008. – 361 с. – Режим доступу: http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/247/1/sabadash_gumanizm.pdf
13. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник [Электронный ресурс] / Упоряд. В. Лях. – К.: Либідь, 1996. – 384 с. – Режим доступу: <http://ukrcenter.com/Література/Віталій-Лях/52808/Сучасна-зарубіжна-соціальна-філософія-Хрестоматія>
14. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб. пособие для вузов [Электронный ресурс]. – М.: Высшая школа, 1991. – 512 с. – Режим доступу: http://www.mts.edu.27.ru/biblio/Phil/colection/pdf/1991_chanyshv.pdf

Англомовна література:

1. Philosophy of economics. Part of the Handbook of the Philosophy of Science Series edited by: Dov M. Gabbay King's College, London, UK; Paul Thagard University of Waterloo, Canada; and John Woods University of British Canada. 2012. Elsevier B.V., 903 p.
2. Wu K., Brenner J. Philosophy of Information: Revolution in Philosophy. Towards an Informational Metaphilosophy of Science. Philosophies 2017, 2, pp. 1-30. [Google Scholar] [CrossRef]
3. Gordana Dodig-Crnkovic, Marcin J. Schroeder. Contemporary Natural Philosophy and Philosophies. Philosophies 2018, 3(42), pp.2-4; <https://doi.org/10.3390/philosophies3040042>

4. Mollgaard E. The Uneasy Relation between Chinese and Western Philosophy. *Journal of comparative philosophy* 2021, 20 (3), pp.377-387.
5. He S, Pan Y, Zhang N, Qian Z. The Educational Significance of Ancient Philosophy and the Reconstruction of Its Contemporary Value. *Jahrbuch der berliner museen* 2018, 60 (1), pp.48-54.
6. Lim D. Experimental philosophy and philosophy of religion. *European journal for philosophy of religion* 2017, 9 (3), pp.139-158.
7. Agassi J, Jarvie IC. The Problem of Analytic Philosophy. *Philosophy of the social sciences* 2019, 49 (5) , pp.413-433.
8. Gatley J. The Educational Value of Analytic Philosophy *Journal: Journal of the American Philosophical Association* 2021. Volume 7. Issue 1, pp. 59-77.
9. Stoljar D. Philosophy as Synchronic History. *Journal of the American Philosophical Association* 2021, Volume 7, Issue 2. pp.155-172.
10. Sorell T. Experimental philosophy and the history of philosophy *British journal for the history of philosophy* 2018, 26 (5), pp.829-849.
11. Bramall S. Understanding philosophy in communities: The spaces, people, politics and philosophy of Community philosophy. *Philosophy and commu: theories, practices and possibilities*, 2020, pp.3-14.

9. Додаткові ресурси

9.1. Програмне забезпечення та Інтернет-ресурси:

1. Журнал Логос. – Режим доступу: <http://www.logosjournal.ru/>
2. Історія філософії. Енциклопедія. – Режим доступу: <http://velikanov.ru/philosophy/>
3. Офіційний сайт Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди Національної академії наук України - провідної установи з розвитку філософської науки в Україні. – Режим доступу: <http://www.filosof.com.ua/>
4. Філософія і Релігієзнавство. – Режим доступу: <https://tureligious.com.ua/>
5. Цифрова бібліотека з філософії. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/>
6. Бібліотека Гумер. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php
7. Офіційний сайт кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>
8. Архів класичної філософської літератури. – Режим доступу: http://abuss.narod.ru/Biblio/philos_zip.htm
9. Підручники з філософії. – Режим доступу: <https://westudents.com.ua/predmet/34-f%D1%96losof%D1%96ya.html>